

AZƏRBAYCANDA EKOLOJİ TƏMİZ MƏHSUL İSTEHSALININ FORMALAŞDIRILMASI TƏDBİRLƏRİ

Sevdə Cəfərova,

*Gəncə Dövlət Universitetinin Ekologiya və
təbiəti mühafizə kafedrasının baş müəllimi,
kənd təsərrüfatı elmləri üzrə fəlsəfə doktoru
e-mail: ceferovasevda03@gmail.com*

Tünzalə İsgəndərova,

*Gəncə Dövlət Universitetinin Ekologiya
və təbiəti mühafizə kafedrasının dosenti,
biologiya üzrə fəlsəfə doktoru
e-mail: isgandarova65@mail.ru*

UOT: 631.618.41

Xülasə. *Ekoloji təmiz məhsullar sağlamlıq üçün çox faydalıdır. Belə məhsulların tərkibində vitaminlər və mikroelementlər yüksək miqdardadır. Üzvi məhsullarda adi qidaya nisbətən təxminən 50% və daha çox faydalı maddələr olur. Bitkilər yetişdirilərkən mineral gübrələrin, herbisidlərin, pestisidlərin, kimyəvi vasitələrin və hər hansı bir qeyri-təbii maddələrin istifadəsinə icazə verilmir.*

Açar sözlər: *ekoloji təmiz, meyvə, giləmeyvə, aqrokimyəvi vasitələr, üzvi gübrələr.*

Key words: *ecologically clean, fruits, berries, agrochemicals, organic fertilizers.*

Ключевые слова: *экологические чистые, фрукты, ягоды, агрохимические средства, органические удобрения.*

Hazırda planetimizin demək olar ki, ən müxtəlif ərazilərində yerləşən 172 ölkəsində 2,3 milyon fermer 43,7 milyon hektar sahədə ekoloji təmiz və insan sağlamlığı üçün təhlükəsiz hesab edilən bitkiçilik məhsullarının yetişdirilməsi ilə məşğul olur. Bəs görəsən, bu gün yaşadığımız çoxsaylı ekoloji problemlərlə yüklənmiş müasir dövrdə respublikamızda həmin bu aktual məsələlərlə bağlı hansı işlər aparılır və zəruri tədbirlər həyata keçirilir? Sualın cavabı ilə bağlı əvvəl onu qeyd edək ki, ölkəmizdə ekoloji təmiz məhsul, o cümlədən də meyvə və giləmeyvə istehsalının normativ-hüquqi və informasiya-məlumat bazasını formalaşdırmaq məqsədi ilə “Ekoloji təmiz kənd təsərrüfatı haqqında” 2008-ci il 13 iyun tarixli Qanun qəbul edilmişdir.

Ədəbiyyatlarda da qeyd edildiyi kimi, ekoloji kənd təsərrüfatının gələcəyi Avropa ölkələrində baş verdiyi kimi, Azərbaycan da bilavasitə döv-

lən siyasi dəstəyindən asılıdır [1].

“Azərbaycan Respublikasında kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalına və emalına dair Strateji Yol Xəritəsi”ndə də ekoloji təmiz kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalı qarşıya mühüm vəzifə kimi qoyulub. Aparılan araşdırmaların nəticələrinə əsaslanaraq onu da bildirmək lazımdır ki, Azərbaycan ekoloji təmiz və təhlükəsiz məhsul istehsal etmək və bu işi düzgün formalaşdırmaq üçün real, yetərinə böyük əlverişli təbii imkanlar da vardır.

Məlum olduğu kimi, ölkəmizin təbii-iqlim şəraiti, münbit torpaq ehtiyatları mövcuddur və bu potensialdan istifadə etməklə, nəinki ərzaq təhlükəsizliyini təmin etmək, həm də bir sıra məhsullar üzrə dünya bazarına keyfiyyətli, rəqabətqabiliyyətli məhsullar ixrac etmək mümkündür [2].

“Ekoloji təmiz kənd təsərrüfatı haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu Azərbaycan Respublikasında əhalinin, torpağın, suyun, bitki-

lərin və heyvanların sağlamlığını və təhlükəsizliyini təmin edən ekoloji təmiz kənd təsərrüfatı və ekoloji təmiz ərzaq məhsullarının istehsalı, emalı və dövriyyəsi ilə bağlı münasibətləri tənzimləyir. Bu Qanunun tətbiqinə dair Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2008-ci il 25 avqust tarixli, 818 nömrəli Fərmanı ilə müvafiq icra hakimiyyəti orqanlarına bir sıra istiqamətlərdə tapşırıqlar verilməmişdir. Bunlar aşağıdakılardan ibarətdir:

– *hazırda qüvvədə olan bir sıra qanunvericilik aktlarının “Ekoloji təmiz kənd təsərrüfatı haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa uyğunlaşdırılması barədə lazımi təkliflərin işlənilib hazırlanması;*

– *Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin, eləcə də müvafiq mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının normativ-hüquqi aktlarının həmin bu Qanuna uyğunlaşdırılmasının təmin olunması;*

– *“Ekoloji təmiz kənd təsərrüfatı haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun pozulmasına görə məsuliyyət növlərini müəyyən edən qanunvericilik aktının layihəsinin işlənilib hazırlanması;*

– *eyni vaxtda ekoloji təmiz və ənənəvi kənd təsərrüfatı üsulları ilə məhsul istehsalı qaydalarının tətbiqinin hazırlanması;*

– *ekoloji təmiz kənd təsərrüfatı və ərzaq məhsullarının istehsal qaydalarının, habelə ekoloji təmiz, kənd təsərrüfatında istifadəsinə icazə verilən təbii və qeyri-təbii vasitələrin siyahısının işlənilib hazırlanması;*

– *ekoloji təmiz kənd təsərrüfatı subyektlərinə verilən sənədin (sertifikatın) forması və verilməsi qaydası və s.*

“Ekoloji təmiz kənd təsərrüfatı haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun icrasının təmin edilməsi məqsədi ilə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2010-cu il 24 may tarixli, 267 nömrəli Fərmanı imzalanmışdır. Fərmanda Qanunun tətbiqi ilə bağlı əlavə tədbirlərlə yanaşı, ekoloji təmiz və sağlamlıq üçün təhlükəsiz kənd təsərrüfatının elmi təminatının həyata keçirilməsi qaydalarının müəyyən edilməsi müvafiq tapşırıqlarda öz əksini dəqiq şəkildə tapmışdır. Texnologiya sivilizasiya əsri kimi dəyərləndirilən yaşadığımız müasir dövrdə ekoloji təmiz kənd təsərrüfatının ən mühüm problemlərindən biri kimi bəzi ölkələrdə bu təsərrüfat formasına inamın lazımi səviyyədə olmamasıdır. Bu istiqamətdə dövlət siyasətinin qeyri-müəyyən olması da məsələnin düzgün həllinə mənfi təsir göstərir. Ekoloji təmiz kənd təsərrüfatına dair səmərəli dövlət siyasətinin

formallaşdırılmasında həmin sahə üzrə beynəlxalq təcrübənin öyrənilməsi və tətbiqi yerli xüsusiyyətlər nəzərə alınmaqla xüsusi əhəmiyyət kəsb edir.

Ekoloji təmiz kənd təsərrüfatı sahəsində ölkəmizdəki mövcud vəziyyətin və beynəlxalq təcrübənin təhlili nəticələrinə əsaslanaraq, respublikamızda əlavə dəyər tutumlu, rəqabətqabiliyyətli və ixrac yönümlü ekoloji təmiz kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalının müasir səviyyədə təşkili və inkişafı məqsədi ilə təkliflərin sistemli olaraq həyata keçirilməsini məqsəddə müvafiq hesab edirik ki, bunlar da aşağıdakılardan ibarətdir:

– *ekoloji təmiz kənd təsərrüfatının inkişafına dair Dövlət Proqramının qəbul edilməsi;*

– *ekoloji təmiz kənd təsərrüfatının təşkil edilməsi üçün ərazilərdə torpaqların təbii münbitliyinin ekoloji tələblərə uyğunlaşdırılması;*

– *ekoloji təmiz kənd təsərrüfatı üçün mineral və üzvi gübrələr istehsalının stimullaşdırılması;*

– *ekoloji təmiz kənd təsərrüfatı məhsulları əkilən torpaq sahələrinin müasir suvarma sistemləri və keyfiyyətli suvarma suyu ilə təmin edilməsi;*

– *bitkiçilik və heyvandarlıqda quraqlığa, xəstəliklərə, zərərvericilərə və digər amillərə davamlı, yerli şəraitə uyğunlaşdırılmış sort və cinslərin yaradılması;*

– *ekoloji təmiz kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalının təşkili üzrə pilot layihələrin həyata keçirilməsi;*

– *ekoloji təmiz kənd təsərrüfatı məhsulları üzrə beynəlxalq standartlara uyğun müşahidə və sertifikatlaşdırma laboratoriyalarının yaradılması;*

– *ilkin mərhələdə müşahidə və sertifikatlaşdırma xərclərinin bir hissəsinin dövlət tərəfindən qarşılanması.*

Ölkəmizdə ekoloji təmiz və təhlükəsiz məhsullarla bağlı mühüm əhəmiyyətli bir məsələ kimi standartlaşdırma, sertifikatlaşdırma və markalanma prosesləri müvafiq qanunvericiliyə istinad edilməklə, ciddi nəzarət əsasında həyata keçirilir. Belə ki, müşahidə və sertifikatlaşdırma prosesində müvafiq standartlar çox mühüm rol oynasalar da, qurumların fəaliyyətləri Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə əsaslanır və dövlət orqanı tərəfindən nəzarətdə saxlanılır. Azərbaycanda ekoloji təmiz, o cümlədən də sağlamlıq üçün tamamilə təhlükəsiz meyvə və giləmeyvə yetişdirilməsinin müasir səviyyədə formallaşdırılması üçün müəyyən istiqamətlər üzrə müvafiq tədbirlərin həyata keçirilməsi məqsəddə uyğun hesab edilir. Bunlar aşağıdakılardan ibarətdir:

– ekoloji təmiz kənd təsərrüfatının normativ-hüquqi əsaslarına dair dünya miqyasında artıq əldə edilmiş beynəlxalq təcrübənin hərtərəfli şəkildə düzgün araşdırılması və öyrənilməsi;

– inkişaf etmiş ölkələrin ekoloji təmiz kənd təsərrüfatı sahəsində hazırda tətbiq etdikləri standartlardan respublikamız üçün uyğun olanlarının diqqətlə seçilməsi və yerli bir çox mühüm xüsusiyyətlər mütləq şəkildə nəzərə alınmaqla daha da təkmilləşdirilməsi;

– əlverişli institusional mühitin yaradılması və özəl sektorun təşviqi;

– istehlakçılar və istehsalçılar arasında genişmiqyaslı maarifləndirmə işlərinin təşkili və aparılması.

Bütün bu göstərilənlərlə yanaşı, onu da qeyd etmək lazımdır ki, ölkəmizdə ekoloji təmiz kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalını daha da genişləndirmək məqsədi ilə Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti “Ekoloji təmiz kənd təsərrüfatı və qida məhsullarının markalanması Qaydaları”nı təsdiq etmişdir. “Azərbaycan Respublikasında ekoloji cəhətdən dayanıqlı sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Proqram”da isə ekoloji təmiz kənd təsərrüfatı, o cümlədən də meyvə-giləmeyvə məhsulu istehsalı üçün iki mühüm şərt daimi olaraq ciddi şəkildə diqqətdə saxlanılmışdır. Bunlar aşağıdakılardan ibarətdir:

1. Kənd təsərrüfatında məhsul yetişdirilməsi üçün aqrokimyəvi maddələrin istifadəsinin milli, eləcə də regional səviyyələrdə düzgün sxemlərinin yaradılması və bu sahədə həyata keçirilən tədbirlərə nəzarətin daha da gücləndirilməsi;

2. Biosferin biokos hissəsi, eləcə də əsas istehsal vasitəsi hesab olunan torpaqların hər hansı növ toksiki maddələrlə texnogen çirklənməsinə və onun münbitlik qabiliyyətinin pisləşməsinə, daha da zəifləməsinə səbəb ola bilən ən müxtəlif texnologiyalardan istifadənin qarşısının maksimum səviyyədə ciddi şəkildə alınmasının etibarlı təmin edilməsi.

Ekoloji təmiz məhsul istehsalı zamanı aqrokimyəvi vasitələrdən istifadə edilməməsi nəticəsində ətraf mühit texnogen çirklənməyə məruz qalmır. Ətraf mühitin birbaşa çirklənmədən və dağılmadan mühafizəsi, kənd təsərrüfatı istehsalının resurs-maddi və enerji tutumunun aşağı salınması, aztullantılı texnoloji sistemin və proseslərin tətbiqi, kənd təsərrüfatı məhsullarının itkisinin minimuma endirilməsi, təbiətə uyğun əkinçilik, maldarlıq sisteminin tətbiqi, kənd təsərrüfatı

rayonları landşaftlarının optimallaşdırılması, ekoloji təmiz məhsulun istehsalı və s. kənd təsərrüfatı mütəxəssislərinin ekoloji savadlılığından, təhsilindən çox asılıdır [2].

Nəticə. “Azərbaycan Respublikasında ekoloji cəhətdən dayanıqlı sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Proqram”da qarşıya qoyulan vəzifənin reallaşdırılması məqsədi ilə hazırda ölkə regionlarında orqanik gübrənin istehsalı planlaşdırılır. Azərbaycanda 37 min hektar ərazi orqanik ərazi kimi dövlət qeydiyyatına alınıb. Hazırda ölkədə 305 orqanik məhsul istehsalçısı vardır. Həyata keçirilən tədbirlərin nəticəsidir ki, bu gün ölkəmizin aqrar sektorunda ekoloji təmiz kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalı ilə bağlı ciddi irəliləyişlər müşahidə olunmaqdadır.

ƏDƏBİYYAT

1. Babayev A.H., Babayev V.A. Ekoloji kənd təsərrüfatının əsasları (ali məktəblər üçün dərslik). Bakı, “Qanun” nəşriyyatı, 2011, 383 səh.

2. Cəfərova R.M. Təbiətdən istifadənin iqtisadiyyatı (dərs vəsaiti). Bakı, 2014, 285 səh.

3. Məmmədov Q.Ş., Xəlilov M.Y., Məmmədova S.Z. Aqroekologiya. Bakı, “Elm” nəşriyyatı, 2010, 552 səh.

S.Jafarova, T.Isgandarova Measures on formation eco-friendly production in Azerbaijan

Abstract

Organic food is very healthy. High content of vitamins and minerals. Organic food contains about 50% more nutrients than ordinary food. When growing crops, the use of mineral fertilizers, herbicides, pesticides, chemicals and any unnatural substance is not allowed.

С.Джафарова, Т.Искандерова Меры по формированию производства экологически чистых продуктов в Азербайджане

Аннотация

Экологически чистые продукты очень полезны для здоровья. Высокое содержание витаминов и микроэлементов. В экопродуктах полезных веществ примерно на 50% больше, нежели в обыкновенной еде. При выращивании сельскохозяйственных культур не допускается использование минеральных удобрений, гербицидов, пестицидов, химикатов и какого-либо неестественного вещества.